

Key words: structural-communicative, lexical, grammatical, methodology, approach, method, structures.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 378.016:003-028.31-042.65-057.87-054.6

О. А. Рощупкина

СИСТЕМА ВПРАВ З НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Під час навчання іноземних студентів на мовній кафедрі підготовчого факультету певний науковий і методичний інтерес викликає формування в іноземців умінь самостійної роботи, передусім, у процесі професійно зорієнтованого читання як одного із засобів набуття знань з майбутньої спеціальності. Важливість саме цього виду мовленнєвої діяльності в процесі навчання самостійної роботи студентів-іноземців на довузівському етапі безперечна, оскільки вже на I курсі для професійної підготовки студенти-медики повинні читати значний обсяг обов'язкової та додаткової літератури. Таке насичене читання є важким для вітчизняних студентів, а для іноземців цей процес на тлі їхньої низької швидкості читання, володіння дуже обмеженим лексичним мінімумом і невмінням самостійно працювати з текстом перетворюється на серйозну проблему. Спроба розв'язання цієї проблеми полягає, на нашу думку, в системній організації засобів навчання, одним з яких є вправи. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема створення системи вправ і завдань, спрямованої на формування вмій і навичок читання в умовах самостійної роботи.

Аналіз літератури виявив значну кількість типологій вправ (І. Л. Бім, Н. І. Гез, М. С. Ильін, Б. А. Лапідус, Є. І. Пассов, Е. Ю. Сосенко та ін.). Проте, незважаючи на різноманіття існуючих класифікацій, в методиці викладання російської (української) мови як іноземної недостатньо розроблена система вправ і завдань з навчання іноземних студентів підготовчого факультету ознайомлювального читання текстів за фахом російською (українською) мовою в процесі самостійної роботи, в той час, як ця проблема є, на нашу думку, дуже актуальною і вимагає подальшого розроблення.

Метою цієї статті є спроба створити систему вправ і завдань з навчання іноземних студентів підготовчого факультету медико-біологічного профілю іншомовного професійно зорієнтованого ознайомлювального читання в процесі самостійної роботи.

У методиці навчання іноземних мов відсутня єдність поглядів щодо визначення статусу вправи, яка розглядається як справжній засіб навчання [6, с. 67], як методична одиниця іншомовної навчальної діяльності [7, с. 26] тощо. Більшість учених визначають вправу як навчальну дію, що регулярно повторюється, яку спрямовано на опанування певним видом мовленнєвої діяльності. Ми, вслід за І. О. Зимньою, розглядаємо вправу як «багаторазове виконання певних дій, метою яких є їх оволодіння, що спирається на розуміння цієї мети та загальної програми дії і супроводжується свідомим контролем і коригуванням» [3, с. 108].

Будь-яка вправа, незалежно від рівня її складності, має свою структуру: 1) формулювання мети, тобто завдання, інструкцію, яка вказує, що робити і для чого; 2) предмет, з яким слід здійснити дію і 3) контроль (самоконтроль) [1, с. 101 – 102; 8, с. 3]. Кожна складова вправи повинна відповідати сучасним вимогам: до завдання – комунікативність, вмотивованість, новизна, професійна спрямованість; до виконання завдання – врахування рівня керування мовленнєвими діями студентів, вибір оптимального способу організації вправ, використання опор, необхідних для виконання, вибір місця їх виконання; до контролю – визначення об'єктів і форм контролю [8].

Для формування і розвитку навичок і вмінь іншомовного читання в умовах самостійної роботи на підготовчому факультеті недостатньо використовувати окремо взяті вправи. Потрібна ефективна і раціональна система вправ, яка не є їх звичайним набором: кожна вправа – це ланка ланцюга, без якої порушується цілісність системи. Усі вправи є взаємозв'язаними і взаємообумовленими складовими системи, які чітко спрямовані на формування і розвиток тієї або іншої навички або вміння, і є складовими частинами складного комунікативного вміння.

У нашому дослідженні, зважаючи на те, що під час навчання мови спеціальності основою є текст, ми дотримуємося традиційної, перевіреної на практиці, послідовності роботи і виділяємо наступні її етапи: передтекстовий (підготовка до читання, формування очікувань, зняття лексико-граматичних труднощів), притекстовий (швидке читання з опорою на знайомий мовний матеріал, виділення в тексті основних смислових віх, розв'язання комунікативного завдання) і післятекстовий (контроль розуміння прочитаного, формулювання висновку, висловлювання своєї думки з опорою на текст). Вправи першої і другої груп, як правило, не є комунікативними, але вони є важливими та потрібними, оскільки на цьому (довузівському) етапі навчання мовна компетенція є основою для формування комунікативної.

На передтекстовому етапі передбачається використання вправ, спрямованих на зняття мовних труднощів, що забезпечує успішний процес читання. Серед цих вправ виділяються вправи, що формують

уміння оперувати відомим і невідомим мовним матеріалом у процесі читання.

Метою вправ, що формують уміння оперувати відомим мовним матеріалом, є формування у студентів умінь швидко впізнавати слова, що вивчаються, у будь-якому контексті; співвідносити їх словникове значення з контекстом речення; встановлювати смислові зв'язки між словами, реченнями, абзацами; сприймати речення як смислове ціле тощо.

Вправи, які спрямовано на швидке впізнавання мовного матеріалу

– Прочитайте слова. Виберіть слова з теми.

– Прочитайте слова. Об'єднайте їх у групи за близькістю (протилежністю) значень.

– Прочитайте слова і знайдіть їх початкову граматичну форму.

Вправи, які спрямовано на впізнавання слів, що вивчаються, у будь-якому контексті і співвідношення їх словникових значень з контекстом речення

– Прочитайте речення. Виберіть з даних нижче відповідні за значенням слова і вставте їх замість крапок.

– Прочитайте речення (дані ліворуч) і слова (дані праворуч). Знайдіть в кожному реченні слова, які не підходять реченню за змістом і замініть їх словами з правої колонки.

Вправи, які спрямовано на встановлення смислових зв'язків між словами, реченнями, абзацами і об'єднання мовних одиниць, які сприймаються послідовно

– Прочитайте слова. Складіть за зразком словосполучення з цих слів.

– Прочитайте частини речень. Складіть речення з цих частин.

– Прочитайте речення. Складіть мікротекст з цих речень.

– Прочитайте абзаци. Складіть текст з цих частин.

Вправи, які спрямовано на формування вмінь сприймати речення як смислове ціле

– Прочитайте речення. Знайдіть речення, які висловлюють однакову думку (протилежні думки).

– Прочитайте слова і речення. Знайдіть слова, які є ключовими для кожного речення.

– Прочитайте речення. Знайдіть пари речень, в яких одне речення продовжує інше.

Метою вправ, що формують уміння оперувати невідомим мовним матеріалом, є формування у студентів умінь визначати значення незнайомого слова, яке здійснюється на основі антиципації в результаті впізнавання його словотворчих компонентів, виведення значення слова на основі контексту, встановлення схожості зі словом рідної мови (чи мови-посередника) і за допомогою двомовного словника. Важливим є

навчити іноземців самостійно вибирати потрібне значення слова з ряду даних в словнику, керуючись контекстом речення.

Вправи, які спрямовано на формування антиципації:

- Прочитайте слова. Знайдіть однокорінні слова. Заповніть таблицю, розподіливши їх по частинах мови за зразком.
- Закінчіть словосполучення словами, даними нижче.
- Прочитайте речення. Визначить значення виділених слів за контекстом.

Вправи, які спрямовано на формування вмінь користуватися двомовним словником

- Прочитайте слова, які починаються на різні букви. Розташуйте їх за алфавітним порядком.
- Прочитайте слова. Визначить, до яких частин мови вони відносяться.
- Прочитайте речення. Знайдіть у словнику виділені слова і виберіть потрібне значення, яке відповідає цьому реченню.

Виконання передтекстових вправ має велике значення, оскільки сформованість умінь розуміти мовний матеріал є базою для формування вмінь, які пов'язані з розумінням змісту іншомовного тексту.

На притекстовому етапі використовуються вправи, які виконуються під час читання тексту. Метою притекстових вправ є формування комунікативної установки на читання (з вказівкою на вид читання, швидкість і розв'язання пізнавально-комунікативних завдань). Ці вправи спрямовано на формування навичок і вмінь знаходження основної інформації тексту, вмінь смислового прогнозування змісту тексту, розвиток швидкості читання.

Вправи, які спрямовано на формування вміння знаходити основну інформацію тексту

- Прочитайте про себе текст і дайте йому назву.
- Прочитайте про себе текст. Визначить основну думку тексту і скажіть, про що цей текст.
- Прочитайте про себе текст. Знайдіть в тексті речення, які висловлюють основну думку тексту.
- Прочитайте про себе текст. Знайдіть частину, яка містить основну думку тексту.

Вправи, які спрямовано на формування вміння смислового прогнозування змісту тексту

- Прочитайте назву тексту. Як ви думаєте, про що цей текст.
- Подивіться на ілюстрацію до тексту і скажіть, яка тема тексту.
- Прогляньте текст. Зверніть увагу на виділені слова-маркери (сигнальні слова). Подумайте і скажіть, про що цей текст.

Вправи, які спрямовано на розвиток швидкості читання

- Прочитайте про себе перший абзац тексту (текст) за певний час.

– Прочитайте про себе текст і в процесі читання знайдіть відповіді на питання за певний час.

– Прочитайте про себе текст і план до нього. Знайдіть межі частин тексту за пунктами плану за певний час.

Притекстові вправи формують уміння, спрямовані на смислове сприйняття тексту.

Післятекстовий етап передбачає використання вправ, мета яких полягає у формуванні навичок і умінь, пов'язаних з витяганням фактичної інформації, що міститься у тексті (уміння виділяти в тексті окремі елементи, узагальнювати окремі факти, співвідносити окремі частини тексту), і з осмисленням витягнутої інформації (уміння робити висновок на основі фактів тексту, оцінювати подані факти, інтерпретувати отриману інформацію).

Вправи, які спрямовано на виділення в тексті окремих елементів

– Прочитайте про себе текст (перший абзац тексту). Знайдіть ключові слова (словосполучення).

– Прочитайте про себе текст. Знайдіть речення, які містять головну інформацію.

– Прочитайте про себе текст. Сформулюйте основну думку тексту одним реченням.

Вправи, які спрямовано на узагальнення окремих фактів

– Прочитайте речення. Об'єднайте їх в абзац, використовуючи потрібні засоби зв'язку між ними.

– Прочитайте частину тексту. Заповніть пропуски словами, які зв'язують речення в цій частині.

Вправи, які спрямовано на співвідношення окремих частин тексту

– Прочитайте план. Розташуйте пункти плану в послідовності, яка відповідає змісту тексту.

– Прочитайте план до тексту. Доповніть план пунктами, яких бракує, відповідно до змісту тексту.

Вправи, які спрямовано на формулювання судження / висновку на основі фактів тексту

– Прочитайте текст і знайдіть висновок.

– Зробіть висновок щодо поставленої в тексті проблеми на основі прочитаного.

Вправи, які спрямовано на оцінювання викладених у тексті фактів

– Висловіть свою думку про можливість використання інформації, що міститься у тексті, у вашій майбутній професії.

– Як ви вважаєте, чи відповідає назва тексту його змісту?

– Чи згодні ви з висновком тексту (з твердженням, що ...)? Чому?

Вправи, які спрямовано на інтерпретацію отриманої інформації

– Спираючись на прочитаний текст, поясніть, чому.

– Прочитайте тезу: ... . Доведіть її істинність, спираючись на факти прочитаного тексту.

Післятекстові вправи забезпечують контроль розуміння змісту тексту, успішність виконання смислової обробки інформації.

Запропонована система вправ спочатку відпрацьовується на аудиторному занятті при прямому керівництві викладача, який здійснює безпосереднє, цілеспрямоване навчання студентів умінь самостійної роботи, керує роботою з оволодіння ними стратегіями самостійної діяльності, а потім закріплюється в процесі позааудиторної самостійної роботи (при опосередкованому керівництві з боку викладача).

Виконання будь-якої вправи в процесі самостійної роботи потребує здійснення самоконтролю прочитаного. Під самоконтролем ми розуміємо самостійну діяльність студентів, що полягає в умінні зіставляти наявний у них рівень знань, умінь і навичок з еталонним рівнем (рівнем, що висувається вимогами навчальної програми). Уміння самоконтролю передбачає роботу студента з ключами, зразками, пам'ятками, картками, навчальними інструкціями, уміння фіксувати результати діяльності і співвідносити їх з поставленою метою, самостійно коригувати хід виконання завдання. Формування вміння самоконтролю починається на аудиторному занятті на основі і в процесі зовнішнього контролю з боку викладача, а потім самостійно здійснюється студентами під час позааудиторної роботи з опорою на ключі, пам'ятки, схеми, таблиці, зразки виконання завдань тощо.

Більшість мовних і мовленнєвих вправ, які призначено для самостійної роботи, мають бути забезпечені ключами. Комунікативні завдання, які спрямовано на перевірку глибини розуміння тексту, передбачають аудиторний контроль, оскільки глибина розуміння прочитаного пов'язана з осмисленням тексту на рівні сенсу, інтерпретації. Такі завдання складно забезпечити контролюючими засобами в режимі самостійної роботи. До них відносяться завдання типу: *Як ви думаєте, в чому полягає ...? ; Подумайте, чому ...; Поясніть другу, навіщо ...* тощо.

Отже, комплексне використання у навчанні запропонованої системи вправ і завдань сприяє ефективному формуванню основних навичок і вмінь, необхідних іноземним студентам підготовчого факультету для розуміння тексту за фахом у процесі самостійної роботи.

Перспективи подальших досліджень з цієї проблеми пов'язано зі створенням ефективної методики формування в іноземних студентів навичок і вмінь самостійної роботи під час навчання російської (української) мови, зокрема читання.

Список використаної літератури

1. Бим И. Л. Подход к системе упражнений с позиции иерархии целей и задач / И. Л. Бим // Общая методика обучения иностранным

языкам: Хрестоматия / сост. А. А. Леонтьев. – М. : Рус. яз., 1991. – С. 99 – 111. **2. Гез Н. И.** Система упражнений для обучения чтению на начальном этапе / Н.И.Гез // Научные труды МГПИИЯ. – Вып. 133. – М., 1979. – С. 79 – 100. **3. Зимняя И. А.** Психология обучения иностранным языкам в средней школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с. **4. Ильин М. С.** Основы теории упражнений по иностранному языку М.С.Ильин. – М.: Педагогика, 1975. – 151 с. **5. Лapidус Б. А.** К вопросу о сущности процесса обучения иноязычной устной речи и типологии упражнений / Б. А. Лapidус // Иностранные языки в школе. – 1970. – № 1. – С. 58 – 68. **6. Пассов Е. И.** Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – М. : Рус. яз., 1989. – 276 с. **7. Серова Т. С.** Единица обучения и общая характеристика системы упражнений в чтении / Т. С. Серова // Система упражнений в профессионально-ориентированном обучении иностранным языкам в вузе. Межвуз. сб. науч. тр. – Пермь : Перм. политехн. ин-т, 1990. – С. 25 – 34. **8. Скляренко Н. К.** Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н.К. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3 – 7. **9. Сосенко Э. Ю.** Коммуникативные подготовительные упражнения при обучении говорению на начальном этапе / Э.Ю.Сосенко. – М. : Рус. яз., 1979. – 140 с.

Рошчупкина О. А. Система вправ з навчання читання іноземних студентів у процесі самостійної роботи

У цій статті запропоновано систему вправ і завдань з навчання іноземних студентів підготовчого факультету нефілологічного профілю професійно зорієнтованого читання російською (українською) мовою в процесі самостійної роботи.

Ключові слова: вправа, читання, самостійна робота, іноземні студенти.

Рошчупкина Е. А. Система упражнений по обучению чтению иностранных студентов в процессе самостоятельной работы

В данной статье предложена система упражнений и заданий по обучению иностранных студентов подготовительного факультета нефилологического профиля профессионально ориентированному чтению на русском (украинском) языке в процессе самостоятельной работы.

Ключевые слова: упражнение, чтение, самостоятельная работа, иностранные студенты.

Roshchupkina O. A. System of exercises on educating to reading of foreign students in the process of independent work

In this article the system of exercises and tasks are offered on educating of foreign students of preparatory faculty of unphilological profile to the

professionally oriented reading in Russian (Ukrainian) language in the process of independent work.

Key words: exercise, reading, independent work, foreign students.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 792.73:784

К. Ю. Самарська

ОСОБЛИВОСТІ І СПЕЦИФІКА МУЗИЧНОГО ЕСТРАДНОГО МИСТЕЦТВА

Одним із надзвичайно важливих питань у досягненні широкої популярності співаком за умов його відповідності вимогам смаку, є питання репертуару, тобто – поєднання його художнього якості, яскравості та в той же час – доступності для масового слухача. Таке положення, у свою чергу, диктує певні вимоги до інтонаційної основи музичних творів.

Метою даної статті є визначення особливостей і специфіки музичного естрадного мистецтва.

Своєчасність та актуальність даної проблеми визначається в роботах багатьох філософів та культурологів, зокрема: Т. Адорно, Т. Кендо, Н. Киященко, Ч. Мукерджи, Х. Ортеги-і-Гассета, О. Рибаків, Дж. Сторі, А. Флієра, Т. Чередниченко, М. Шадсона, Є. Шапінської (критика масової культури); З. Баумана, Т. Кузуб (теорія глобалізації); А. Вартанова (соціологія естради) тощо. Серед вітчизняних дослідників ми можемо відзначити таких науковців як Д. Бабіч, М. Букач, О. Рудницька, Л. Ісьянова, О. Цвігун, В. Драганчук та ін.

Питання практики та теорії вокального мистецтва естради висвітлюються в базових працях фахівців в галузі акустики та фізіології голосоутворення: Л. Дмитрієва, М. Жинкіна, І. Левідова, В. Морозова, С. Ржевкіна, Є. Рудакова, Г. Фанта, Р. Юссона, В. Юшманова, Л. Ярославцевої; з техніки постановки голосу та фізіології процесу, психолого-педагогічних проблем: Д. Аспелунда, В. Антонюк, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієва, Т. Мадішевої, В. Морозова, І. Назаренка, Л. Рудневої, О. Стахевича, Л. Христиансен, А. Яковлевої тощо.

Однією із суттєвих відмінностей музичного мовлення у естрадному репертуарі є його простота, виразність та співучість мелодії, відносно невеликий діапазон, легка для сприйняття гармонічна основа. Саме доступність музично-виразних засобів і сприяє запам'ятовуванню, упізнаванню твору, робить його популярним серед широкої публіки. Але